

MEDIA TA'LIM NAZARIYASINING PEDAGOGIKADAGI O'RNI

Andijon davlat pedagogika instituti

“Maktabgacha ta’lim va maxsus pedagogika” fakulteti

Maktabgacha ta’lim yo’nalishi I-bosqich talabasi

Yuldasheva Sarvinoz Zafarjon qizi

e-mail: sarvinozyuldasheva8@gamil.com

Annotasiya .Ushbu maqolada media ta’lim nazariyasining pedagogika sohasidagi roli va ahamiyati tahlil qilinadi. Media ta’lim – axborot va kommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanishni ta’minlaydigan, talaba va o’quvchilarning tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va ijodiy yondashuv ko’nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan ta’lim tizimidir. Maqolada media ta’lim nazariyasining asosiy tamoyillari, ularning an’anaviy va zamonaviy pedagogik yondashuvlardagi integratsiyasi, shuningdek, media vositalaridan pedagogik jarayonda foydalanishning samaradorligi misollar bilan ko’rsatib o’tilgan. Bundan tashqari, media ta’limning yosh avlodni axborot muhitida ongli harakat qilishga tayyorlashdagi roli yoritilgan.

Kalit so’zlar; media ta’lim, pedagogika, ta’lim nazariyasi, axborot-kommunikatsiya vositalari, media savodxonlik, pedagogik jarayon, tanqidiy fikrlash, o’quv jarayoni, zamonaviy ta’lim usullari, ta’limda media vositalari, raqamli ta’lim hamda ta’limda innovatsiyalar.

Аннотация .В данной статье анализируется роль и значение теории медиаобразования в сфере педагогики. Медиаобразование – образовательная система, обеспечивающая эффективное использование информационных и коммуникативных средств и направленная на развитие у учащихся навыков критического мышления, анализа информации и творческого подхода. В статье на примерах показаны основные принципы теории медиаобразования, их интеграция в традиционные и современные педагогические подходы, а также эффективность использования медиаинструментов в педагогическом процессе. Кроме того, выделена роль медиаобразования в подготовке молодого поколения к осознанному действию в информационной среде.

Ключевые слова; медиаобразование, педагогика, теория образования, информационно-коммуникационные инструменты, медиаграмотность, педагогический процесс, критическое мышление, образовательный процесс, современные методы обучения, медиаинструменты в образовании, цифровое образование и инновации в образовании.

Abstract .This article analyzes the role and importance of media education theory in the field of pedagogy. Media education is an educational system that provides effective use of information and communication tools, and is aimed at developing

students' critical thinking, information analysis, and creative approach skills. The article shows the main principles of media education theory, their integration in traditional and modern pedagogical approaches, as well as the effectiveness of using media tools in the pedagogical process with examples. In addition, the role of media education in preparing the young generation to act consciously in the information environment is highlighted.

Keywords; media education, pedagogy, educational theory, information and communication tools, media literacy, pedagogical process, critical thinking, educational process, modern educational methods, media tools in education, digital education and innovations in education.

XXI asr bu axborot texnologiyalari asri. Jamiyat hayotining deyarli barcha jabhalariga media va raqamli texnologiyalar kirib kelgani sababli, insonlar hayoti, ijtimoiy munosabatlari va ongiga kuchli ta'sir korsatadigan omilga aylandi. Shunday sharoitda ta'lim tizimi ham yangi muammolar va vazifalar bilan yuzma-yuz bolmoqda. Ayniqsa, yoshlarda mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil qilish, axborotni saralash, haqiqatni yolgondan ajrata olish qobiliyatlarini shakllantirish zarurati tobora ortib bormoqda. Ana shu ehtiyoj asosida media ta'lim tushunchasi vujudga keldi va u bugungi kunda pedagogikaning dolzarb yonalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Media ta'lim bu shunchaki texnik vositalardan foydalanishni ogatish emas, balki media orqali axborotni anglash, tahlil qilish, undan ongli va mas'uliyatli tarzda foydalanish madaniyatini shakllantirishdir. Media ta'lim tushunchasining mazmuni Media ta'lim (inglizcha: media education) bu shaxsning ommaviy axborot vositalarini, raqamli platformalarni va boshqa media resurslarni tushunish, ularni tahlil qilish, baholash va ularning vositasida oz fikrini ifoda etish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan pedagogik jarayondir. Media ta'limning asosiy maqsadi:

Shaxsda tanqidiy fikrlashni shakllantirish; Ommaviy axborot vositalarini to'g'ri tushunish va baholay olish malakasini rivojlantirish; Shaxsning media vositalaridan mas'uliyatli foydalanish madaniyatini yaratish; Soxta, manipulyativ yoki zararli axborotlardan himoyalalanish konikmalarini shakllantirish. Media ta'lim nafaqat texnik bilimlar bilan cheklanmaydi, balki axloqiy, madaniy, ijtimoiy va huquqiy jihatlarni ham qamrab oladi. Bu esa uni kop qirrali va integrativ pedagogik faoliyatga aylantiradi. Media ta'limning tarixiy shakllanishi Media ta'lim goyasi ilk bor 1920-1930-yillarda G'arb davlatlarida, xususan, Buyuk Britaniya, AQSh, Kanada va boshqa mamlakatlarda paydo boldi. Dastlab bu ta'lim turi kino, radio va bosma OAV bilan ishlashni ogatish shaklida bolgan. Media vositalarining jamiyatga ta'siri kuchaygani sayin, ularni tushunish, baholash va ongli foydalanish masalalari kotarila boshladi. 1950-60-yillarda Angliya maktablarida film analysis (kino tahlili) darslari o'tila boshlagan, bu esa media ta'limning boshlang'ich bosqichi hisoblanadi. 1970-

yillarda UNESCO tomonidan media savodxonlikka doir dastlabki konsepsiyalar ishlab chiqildi. Ayniqsa, 1982-yilda Parijda bolib o'tgan Media ta'lim boyicha UNESCO kolokviumi bu sohada muhim bosqich boldi. Dunyo tajribasida:

Kanada: Media ta'lim davlat ta'lim standartlariga kiritilgan bolib, har bir oquvchi media haqida bilim olishi shart. Avstraliya: 1980-yillardan boshlab media savodxonlik asoslari barcha maktablarda joriy etilgan. Rossiya: 2000-yillarda Mediaobrazovaniye (media ta'lim) tushunchasi asosida maxsus darsliklar va metodikalar ishlab chiqildi. Ozbekiston: Songgi yillarda media savodxonlik va axborot madaniyati masalalari davlat darajasida kotarilmoqda. Turli NNTlar va oliy ta'lim muassasalari tomonidan media ta'limga oid loyihalar amalga oshirilmoqda.

Media ta'limning asosiy yonalishlari

Media ta'lim quyidagi yonalishlarni qamrab oladi:

Axborotni anglash va tahlil qilish Oquvchilar media mahsulotni (maqola, video, post, reklama) tanqidiy baholay oladi.

Media vositalarining tili va texnologiyasini tushunish Har bir media mahsulot qanday uslubda, qanday vizual yoki audio vositalar orqali ta'sir qilayotgani tushuntiriladi.

Axborotni yarata olish Shaxs ozi ham media kontent yaratishda (maqola yozish, video tayyorlash, dizayn qilish) ishtirok etadi.

Etik me'yorlar va axloqiy yondashuv Media orqali boshqalarga zarar yetkazmaslik, kamsitmaslik, yolg'on tarqatmaslik konikmalari shakllanadi.

Media ta'limning zamonaviy ahamiyati

Zamonaviy jamiyatda media ta'lim quyidagi sabablar bilan dolzarb hisoblanadi:

Soxta axborotlar (fake news) kopayib bormoqda;

Manipulyatsiya va propagandaga asoslangan kontentlar yoshlar ongiga salbiy ta'sir korsatmoqda;

Ijtimoiy tarmoqlarda cyberbullying, ya'ni tahqir va tahdid holatlari ortmoqda;

Oquvchilar va talabalarda axborotni tanqidiy baholash malakasi sust rivojlangan. Shu sababli, media ta'limni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish zarur. Bu orqali bolalar va yoshlar nafaqat iste'molchi, balki axborotni anglay oladigan, tanqidiy qaraydigan va mas'uliyatli fuqarolarga aylanishadi. Media ta'lim bugungi zamonaviy pedagogikaning ajralmas qismiga aylangan. Uning asosiy vazifasi yosh avlodni media olamida yonaltira oladigan, mustaqil fikrlovchi, ongli iste'molchi sifatida tarbiyalashdir. Media vositalari yordamida ta'limni yanada interaktiv, samarali va hayotga yaqin holga keltirish mumkin.

Media ta'limni rivojlantirish uchun:

Maktab va oliy oquv yurtlarida maxsus kurslar joriy etilishi;

Oqituvchilarning malakasini oshirish;

Ozbek tilida media savodxonlik darsliklari yaratilishi lozim.

Bu esa Ozbekistonning global axborot makonida oz orniga ega bolgan, media madaniyati yuksak, axborotga ongli yondashadigan yosh avlodni shakllantirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy dunyoda ommaviy axborot vositalari va raqamli texnologiyalar inson hayotining ajralmas qismiga aylangan. Internet, televizor, ijtimoiy tarmoqlar, mobil ilovalar orqali har kuni milliardlab axborotlar tarqalmoqda. Ushbu axborot muhitida yashayotgan yosh avlod faqat bilim emas, balki axborot bilan ishlash madaniyatiga ham ega bolishi zarur. Shu nuqtayi nazardan, media ta'lim nafaqat texnologiyalar bilan ishlash konikmasini, balki tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish, ijtimoiy va axloqiy mas'uliyatni ogatadigan muhim pedagogik vosita sifatida maydonga chiqmoqda. Media ta'lim hozirgi ta'lim jarayonining ajralmas bolagi sifatida oz orniga ega bolib bormoqda. Bu ma'ruzada media ta'limning pedagogikadagi orni, ahamiyati va asosiy funksiyalari haqida fikr yuritiladi.

Media ta'limning pedagogikadagi orni

Zamonaviy ta'lim konsepsiyasida media ta'lim. Bugungi ta'lim konsepsiyasi bu faqatgina bilim berishga emas, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirishga yonaltirilgan tizimdir. Bu tizimda oquvchining mustaqil fikrlashi, tanqidiy yondashuvi, axloqiy pozitsiyasi va ijtimoiy faolligi muhim hisoblanadi. Aynan shunday fazilatlarni shakllantirishda media vositalari va ular bilan ishlash madaniyati asosiy rol oynaydi.

Media ta'lim:

Oquvchining axborotga nisbatan ongli munosabatini shakllantiradi;

Tanqidiy fikrlash konikmalarini rivojlantiradi;

Ijtimoiy mas'uliyat, axloqiy mezonlar, axborot etikasiga rioya qilishni ogatadi;

Oquvchilarni raqamli muhitda xabardor va faol ishtirokchi sifatida tarbiyalaydi.

Shu sababli, media ta'limni pedagogik jarayonga integratsiya qilish bugungi kunning zarurati bolib qolmoqda. Oquvchilarda kommunikativ va tahliliy kompetensiyalarni shakllantirish Media ta'lim yordamida oquvchilarda quyidagi muhim kompetensiyalar shakllanadi:

Axborotni izlash, tahlil qilish va baholash;

Soxta va manipulyativ axborotni aniqlash;

Oz fikrini media orqali ifoda etish;

Media mahsulotlar (video, maqola, podkast, post) yaratish;

Ijtimoiy tarmoqlarda madaniyatli muloqot yuritish.

Bu kompetensiyalar nafaqat oquv jarayoni, balki real hayot uchun ham beqiyos ahamiyatga ega. An'anaviy va interaktiv ta'lim uslublarini uygunlashtirish vositasi. Media vositalari yordamida ta'lim jarayoni an'anaviy dars uslublarini yangi, interaktiv shakllar bilan boyitadi. Masalan: Darsda video lavhalar, onlayn simulyatsiyalar, interaktiv grafikalar qollanilishi orqali mavzular tushunarli va qiziqarli boladi; Diskussiya, debat, case-study kabi faol ta'lim metodlari orqali oquvchi mustaqil

fikrlashga undaladi; Media loyihalar orqali oquvchilar o'z ijtimoiy pozitsiyalarini ifoda etishni organadi. Bu yondashuvlar ta'lim sifatini oshiribgina qolmay, oquvchilarning motivatsiyasini ham kuchaytiradi. Media ta'limning asosiy funksiyalari Media ta'limning pedagogikadagi roli uning bajaradigan asosiy funksiyalarida yaqqol namoyon boladi. Quyida ular tahlil qilinadi:

Ta'limiy (bilim beruvchi) funksiyasi

Media ta'lim orqali oquvchilarga quyidagi bilimlar beriladi:

Media vositalarining turlari va ularning ishlash prinsiplari;

Axborot turlari, ularning ishonchliligini aniqlash usullari;

Media tilining asoslari (matn, audio, video, rasm, infografika);

Axborot texnologiyalari va raqamli xavfsizlik. Bu bilimlar orqali oquvchilar media olamini yaxshiroq tushunadi va u bilan ongli ravishda ishlay oladi. Amaliy faoliyat oquvchilarda o'zini erkin ifoda etish, jamoada ishlash, muammoni tahlil qilish, yechim topish kabi universal konikmalarni ham shakllantiradi. Tanqidiy fikrlashni shakllantiruvchi funksiyasi Media ta'limning eng muhim funksiyalaridan biri tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdir. Bugungi axborot xurujlari va yolg'on yangiliklar davrida bu juda zarur: Oquvchi har qanday axborotni shubha bilan qarshi oladi; Axborotning manbasini, niyatini, uslubini tahlil qiladi; Har bir media xabari orqasida qanday ijtimoiy, siyosiy yoki iqtisodiy manfaat yotganini tushunishga harakat qiladi.

Pedagogik jarayonda media ta'limning orni kundan-kunga ortib bormoqda. U nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyaviy va amaliy ahamiyatga ega pedagogik vositadir. Media ta'lim yordamida oquvchilarda zamonaviy axborot muhitida yashash, ishlash, fikrlash va harakat qilish uchun zarur bolgan barcha kompetensiyalar shakllantiriladi.

Shu boisdan ta'lim tizimida:

Media ta'lim asoslarini oquv dasturlariga kiritish;

Oqituvchilarni maxsus oquv kurslari orqali tayyorlash;

Amaliy media loyihalar va tanlovlar tashkil qilish muhim hisoblanadi. Bu orqali yosh avlodni axborot xurujlari va manipulyatsiyalardan himoya qilish, ularni ongli, tanqidiy fikrlovchi, mas'uliyatli fuqarolar sifatida tarbiyalash mumkin boladi. Media ta'lim bu borada zamonaviy pedagogikaning eng dolzarb va istiqbolli yonalishlaridan biridir. Axborot asrida yashayotgan zamonaviy jamiyat uchun media savodxonlik hayotiy zaruratga aylangan. Bugungi yosh avlod raqamli avlod deb atalmoqda. Ular tug'ilganidan boshlab media vositalari, internet, ijtimoiy tarmoqlar bilan o'ralashib yashamoqda. Biroq, ularning bu vositalardan samarali va xavfsiz foydalanishi uchun faqat texnik bilim yetarli emas. Ular axborotni tanqidiy baholay olishi, ishonchli manbalarni ajrata olishi va mas'uliyat bilan media maydonida ishtirok etishni organishi kerak. Bu esa faqatgina media savodxonlikni ta'lim tizimiga integratsiya qilish orqali amalga oshiriladi.

Media ta'limni ta'lim tizimiga samarali kiritish ikki asosiy yonalishda olib borilishi kerak:

Oquv dasturlariga media savodxonlikni kiritish.

Oqituvchilarni media ta'lim boyicha tayyorlash va ularning malakasini oshirish.

Quyida shu ikki yonalish atroflicha tahlil qilinadi.

Oquv dasturlariga media savodxonlikni kiritish

Media savodxonlik nima va nima uchun u ta'limda bolishi kerak?

Media savodxonlik bu shaxsning ommaviy axborot vositalari va raqamli platformalarda tarqatilayotgan axborotni tushunish, tahlil qilish, baholash va undan ongli foydalanish qobiliyatidir. Ushbu kompetensiyalarni shakllantirish nafaqat jurnalistika yoki texnologiya fanlari uchun, balki barcha fanlar uchun zarur.

Oquv materiallari va darsliklar

Media ta'limning samaradorligi kop jihatdan oquv materiallari va darsliklarga bogliq. Shuning uchun.Ozbek tilida zamonaviy, interaktiv oquv qollanmalari ishlab chiqilishi kerak.Onlayn platformalarda ochiq oquv kurslari va video darslar tayyorlanishi kerak.Oqituvchilarni media ta'lim boyicha tayyorlash va malakasini oshirish.Ta'lim tizimining yadro nuqtasi bu oqituvchidir. Agar oqituvchi media savodxonlik boyicha bilimli, oziga ishongan, zamonaviy vositalardan foydalana oladigan mutaxassis bolsa, u holda bu bilim va konikmalarni oquvchilarga samarali yetkazadi. Aks holda, eng yaxshi dastur ham natija bermaydi.Pedagogika oliygohlarida media ta'lim asoslarini ogatish Pedagogik yonalishdagi oliy ta'lim muassasalarining oquv dasturiga Media savodxonlik asoslari, Axborot madaniyati kabi fanlarni kiritish orqali bolajak oqituvchilar ushbu yonalishdagi bilimlarni ozlashtira oladi.Malaka oshirish kurslari va treninglarIshlayotgan oqituvchilar uchun maxsus qisqa muddatli kurslar, vebinarlar, onlayn treninglar tashkil etilishi kerak. Bu mashgulotlar quyidagi yonalishlarda bolishi mumkin.

Media etikasi va axborot huquqi asoslari.

c) Mahalliy va xalqaro tajriba almashinuvi Oqituvchilarni xorijiy tajribalar bilan tanishtirish, xalqaro treninglarda ishtirokini ta'minlash ularning malakasini yanada oshiradi. Shu bilan birga, Ozbekiston sharoitiga mos keladigan milliy tajriba maktabini yaratish ham muhim.

Metodik qollanma va platformalar

Oqituvchilarga qulay va amaliy resurslar kerak:

Dars ishlanmalar, slaydlar, topshiriqlar to'plami;

Metodik qollanmalar;

Onlayn resurslar (vab-portallar, mobil ilovalar).Masalan, Media Savodxonlik Oqituvchisi nomli maxsus qollanma yaratish, unda bosqichma-bosqich mavzular, amaliy mashgulotlar va baholash mezonlari bolishi foydalidir.Media ta'lim integratsiyasining ijtimoiy ta'sirMedia savodxonlikni ta'lim tizimiga keng joriy etish

quyidagi natijalarga olib keladi:Yoshlarning tanqidiy fikrlashi kuchayadi, ular har qanday axborotni chuqur tahlil qiladigan boladi;Soxta axborot va feyk yangiliklarga ishonuvchanlik kamayadi;Kiberzoravonlik va axborot manipulyatsiyasi

Foydalanilgan adabiyotlar royxati.

1. Buckingham, D. (2003). Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. Polity Press.
2. Hobbs, R. (2010). Digital and Media Literacy: Connecting Culture and Classroom. Corwin Press.
3. Potter, W. J. (2013). Media Literacy. Sage Publications.
4. Jenkins, H., Clinton, K., Purushotma, R., Robison, A. J., & Weigel, M. (2006). Confronting the Challenges of Participatory Culture: Media Education for the 21st Century. MIT Press.
5. Чумакова, И. В. (2018). Медийная грамотность как условие развития компетентностей XXI века // Педагогическое образование в России, № 4, с. 82-89.
6. Савельев, В. А. (2017). Современные технологии медиаобразования в системе общего образования // Вестник образования, № 5, с. 35-40.